

АБДУЛҲАЙ
АБДУРАҲМОНОВ

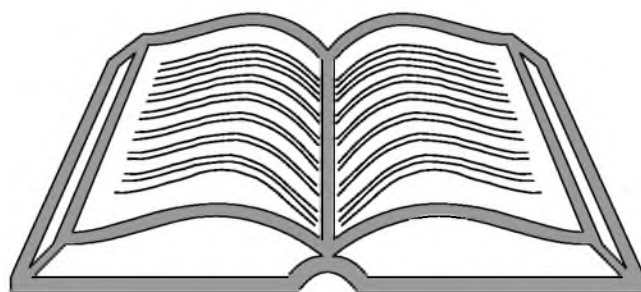
САОДАТГА
ЭЛТУВЧИ
БИЛИМ

1- КИТОБ
2- ҚИСМ

*И к к и н ч и
қ и с м*

**ИЛОҲИЙ,
МУҚАДДАС
КИТОБЛАР
ВА ДИН**

Илоҳий китоблар

«Аллоҳ Ўзи хоҳлаган нарсани (яъни ҳукмни) ўчирур ва (Ўзи хоҳлаган ҳукмни) барқарор қилур. Она Китоб (Лавҳ ул-Маҳфуз) Унинг ҳузурдадир»

(13- «Раъд» сураси, 39-оят).

Оламлар **Парвардигори Ҳақ субҳонаҳу ва таоло** ўзининг пайғамбарларига 100 саҳифа ва 4 илоҳий китоб нозил қилган. 100 саҳифадан 10 саҳифасини ҳазрат Одам алайҳиссаломга, 50 саҳифасини ҳазрат Шис алайҳиссаломга, 30 саҳифасини ҳазрат Идрис алайҳиссаломга, 10 саҳифасини эса ҳазрат Иброҳим алайҳиссаломга раҳмат айлаган.

Тўрт китобнинг биринчиси — Таврот Мусо алайҳиссаломга, иккинчиси — Забур Довуд алайҳиссаломга, учинчиси — Инжил Ийсо алайҳиссаломга ва тўртинчиси — **Қуръони карим** пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи вассалламга нозил бўлган.

Б и б л и я

Библия икки — «Қадимги аҳд» ва «Янги аҳд» қисмлардан иборат бўлган Таврот, Забур ва Инжил китобларини ўз ичига олган яҳудий ва насроний динидагиларнинг илоҳий муқаддас китоблар тўпламидир. Шартли равишда икки қисмга ажратилган бу учала китоб умумий ном билан «Библия» (юнонча «китоблар») деб аталади.

Библиянинг биринчи қисми — «Қадимги Аҳд»га кирган Таврот ва Забур яҳудий ва насроний динидагилар учун бирдек муқаддас ҳисобланади ҳамда улар бунга эътиқод қиладилар. Библиянинг иккинчи қисми «Янги аҳд» — Инжилни яҳудийлар тан олмайдилар ва уни муқаддас ҳисобламайдилар.

Библия таркибига кирган бу уч китоб **Аллоҳ таоло** инсонларга ўзининг пайғамбарлари орқали нозил қилган илоҳий, диний кўрсатмалари, амрлари мажмуидир. **Аллоҳ таоло** бу китоблардан Тавротни — Мусо алайҳиссаломга, Забурни — Довуд алайҳиссаломга, Инжилни — Ийсо алайҳиссаломга нозил қилган.

«Қадимги аҳд» энг кўҳна — иброний ва оромий тилларида, «Янги аҳд» эса қадимги юнон ва сурёний тилларида ёзилган. «Қадимги аҳд» Ийсо алайҳиссалом туғилмасларидан — миллоддан аввал, «Янги аҳд» эса Ийсо алайҳиссалом туғилганларидан кейин милодий I-II асрларда китобат қилинган. Бу китоблар дунё ва инсониятнинг пайдо бўлиш сирларини очиб беради; мавзуси ягона **Ҳақ таолонинг** фазилатлари ва унинг одамзод билан алоқалари ҳақидадир. «Қадимги аҳд» ва «Янги аҳд»даги «аҳд» сўзи **Худованд**нинг инсоният билан махсус алоқасини билдиради. **Худованд** кишиларга Библия ҳақиқатларини аста-секин тарихий тараққиёт давомида кишиларнинг маданий ва ахлоқий жиҳатдан етилиш даражасига қараб, уларнинг идроки ва тушунишларига қулай шаклда хабар қилган. Бу китоблар мазмуни овиздан-овизга кўчиб юрган; ёзма ҳолга келганидан кейин, бир неча бор ўзгартирилган.

Милодий 364 йили Лаодика собори христианликда илоҳий ва муқаддас деб топилган асарлардан иборат Библияни расман тасдиқлади. Унга киритилмаган ёки ундан фарқланадиган барча диний китобларни сохта деб эълон қилди ва ўқишни тақиқлади. Библиянинг ҳозирги матни XIII асрда кардинал Стефан Ленгтон унинг матнларини бобларга ажратгани ва уларга шартли ном берганидан кейин юзага келган. XVI асрда матбаачи Робер Стефан бу бобларни бандларга ажратиб, унга сўнгги тартиб рақамларини қўйган.

Библиянинг асосий кўрсатмаларидан бири кишиларни яккахудоликка тарғиб қилишдир.

Библия яҳудий ва насроний илоҳиётшунослари тафаккурининг маҳсулидир. **Қуръони карим**даги Таврот, Забур ва Инжилга ишоралар айна маҳалда Библияга қисман ва бавосита ишоралардир дейиш мумкин.

Шундай қилиб, Библия икки — «Қадимги аҳд» ва «Янги аҳд» қисмидан иборат илоҳий китоблар йиғиндиси бўлиб, унинг биринчи қисми Таврот (Тора) ва Забур (Псалтир)дан

ташқил топган. Иккинчи қисми эса Инжил (Евангелие) деб аталади ҳамда Ийсо пайғамбар ва унинг фаолияти ҳақида ҳикоя қилади.

Ўз навбатида, «Қадимги аҳд» 39 китобчадан иборатдир: Мусо пайғамбарнинг «Ибтидо» («Борлиқ»), «Чиқиш», «Ловийлар», «Сонлар» («Чўлда») ва «Иккинчи қонунлар тўплами» китобларидан ҳамда «Ийсо Навин китоби», «Исроил ҳакамлари китоби», «Руфь китоби», «1—4-подшоҳлик» ҳақидаги тўрт китоб, «1—2-йилномалар» ҳақидаги икки китоб, Ездра, Неемия, Есфирь ва Иов пайғамбар ҳақидаги тўрт китоб, Забур, «Сулаймоннинг маталлари китоби», «Екклесиаст» ёки «Хатиб-ваъзгўй китоби», «Сулаймоннинг қўшиқлар қўшиғи» ва 17 пайғамбар ҳақидаги 17 китоб.

Инжил — «Янги аҳд» эса 27 бўлимдан (китобчадан) иборат Ийсо пайғамбар ҳақидаги илоҳий китобдир.

Умуман айтиб ўтилган учала китобларга катта тарихий даврлар мобайнида ўзгартиришлар киритилавериши оқибатида, асл маъно-қиёфасини йўқотганлигидан, уларни энди илоҳий китобдан кўра, тарихий қийматга эга китоблардир, холос, дея тавсифлаш мумкин.

Т а в р о т

Қадимги иброний тилидаги «тора» сўзидан олинган бўлиб, «қонун» деган маънони билдиради. Таврот иудаизм динининг, яъни яҳудийликнинг асосий илоҳий муқаддас китобидир. Таврот — **Худованд**нинг Мусо алайҳиссаломга Синай (Сион) тоғларида ваҳй қилиб юборган илоҳий қонун китоби бўлиб, Мусо алайҳиссаломнинг илоҳий қонунларини ўз ичига оладиган беш китоби, яъни Библиянинг дастлабки китобларидир, жумладан: «Ибтидо» («Борлиқ»), «Чиқиш», «Ловийлар», «Сонлар» («Чўлда») ва «Иккинчи қонунлар тўплами» китобларидан иборат, **Аллоҳ таоло** томонидан милоддан аввалги 1586-йилларда Мусо алайҳиссаломга нозил қилинган. Баъзан «Қадимги аҳд»да учрайдиган китобларнинг барчасини, яъни Библиянинг биринчи 39 китобини ҳам Таврот деб атайдилар. Тавротда оламнинг яратилиши, яҳудийларнинг Мисрдан чиқиши, уларга Фаластиннинг муқаддас ер сифатида берилиши, **Худо Яхва** томонидан уларнинг аъло халқ сифатида танлаб олиниши ва жуда кўп ерларни — Миср водийсидан тортиб то Фурот дарёсига қадар ерларни ва бутун Канъон — Фаластин ерларининг берилиши ҳақида баён қилинган.

Таврот Мусо алайҳиссаломга милоддан аввалги 1586 йилларда нозил қилинган бўлсада, у милоддан аввалги IX-VII асрларда «Мусо беш китоби» (Таврот) сифатида ёзиб олинган, милоддан олдинги V асрда китобат қилинган дейилади манбаларда.

И з о х: «*Бытие*» сўзи Библиядан ўзбекчага баъзи манбаларда «Ибтидо», баъзиларида эса «Борлиқ» деб, «*Числа*» сўзи «Сонлар» ёки «Чўлда» деб таржима қилинган.

Тавротнинг **Тангри таоло** томонидан нозил қилинган илоҳий китоб эканлигини тасдиқловчи **Қуръони карим**да келтирилган оятлар:

«**Дарҳақиқат, Мусога ҳидоят топишлари учун Китоб (Таврот)ни ато этдик**» (23-«Муъминун» сураси, 49-оят).

«**Сўнгра, чиройли (савобли) амал қилганларга (неъматларимизни) мукамал бериш ва барча нарса тафсилоти учун ҳамда ҳидоят ва раҳмат бўлиши учун Мусога Китоб (Таврот)ни бердик, токи улар (Исроил авлоди) Парвардигорларига иймон келтирсинлар**» (6-«Анъом» сураси, 154-оят).

«**Улар (Аҳли китоблар)нинг яна бир гуруҳи сизлар Китобдан (Тавротдан) бўлмаган нарсани Китобдан деб ўйлашларингиз учун Китобни тилларини бураб (ўзгартириб) ўқийдилар ҳамда уни «Аллоҳ ҳузуридан», дейдилар. Аслида эса у — Аллоҳ ҳузуридан эмас. Улар билиб туриб, Аллоҳ номидан ёлғон сўзлайдилар**» (3-«Оли Имрон» сураси, 78-оят).

Абу Хурайра ривоят қиладилар: «*Китоб аҳли Тавротни ибронийча ўқиб уни Ислом аҳлига араб тилида тафсир қилур эрди. Жаноби Расуллоҳ (с.а.в.): «Китоб аҳлига ишонмангиз ҳам, уларни ёлғончига чиқармангиз ҳам! «Аллоҳ таолога ва ул нозил қилган барча нарсаларга иймон келтирганмиз» деб айтингизлар!*», дедилар» (Имом ал-Бухорий. Ҳадис. 4-жилд, 507-бет).

Ушбу ҳадис яҳудийлар Тавротни кейинчалик ўзгартириб олганликлари сабабидан айтилгандир. Лекин шундай бўлса-да, ушбу ҳадисда пайғамбаримиз Тавротни бутунлай инкор этиб бўлмаслигини таъкидламоқдалар.

Қуръони каримдан фарқли ўларок, инсонлар томонидан ўзгартирилган Таврот мусулмонлар учун ҳозир тарихий манба хусусиятига эгадир, холос.

Т а л м у д

Қадимги иброний тилида «ламейд», яъни «ўрганиш» деган маънони билдиради. Талмуд яҳудийлик (иудаизм) динининг диний кўрсатмалар тўпламидир. Талмуд (Тавротга шарҳлар) да охират, қиёмат, марҳумларнинг тирилиши ва у дунёдаги ажр ҳақида ёзилган, иудаизм диний маросимларининг меъёрлари акс эттирилган. Унда 248 та амри-маъруф (яхши ишларга ундаш) ва 365 та наҳий-мункар (ёмон ишлардан қайтариш; тақиқлаш), жами 613 та қонун-қоидалар, тарғиботлар, кўрсатмалар ишлаб чиқилган. Талмудда диний қонунчилик меъёрлари — жиной, фуқаролик ва оилавий ҳуқуқ меъёрлари ҳам ёзилган. Талмуд милоддан аввалги V—III асрларда оғзаки аъна тарзида вужудга келиб, ёзма равишда милодий I—II асрлар давомида таркиб топди. Ўша пайтдаги дин арбоблари Тавротга тафсирлар, тушунтиришлар, изоҳлар ёза бошладилар ва бу тафсирлар милодий 210-йилларда жамланиб, ягона Талмудни ташкил этди. Талмуднинг охириги таҳрири икки вариантда: Қуддус Талмуди милодий III асрда, Бобил Талмуди V асрда эълон қилинди. Бобил Талмуди мўътабарроқ саналади.

Талмуд башарият илоҳиётшунослик илми ривожига катта ҳисса қўшган муҳим тарихий манба хоссасига эга.

З а б у р

Забур (Псалтир) ҳазрат Довуд алайҳиссаломга **Аллоҳ таоло** томонидан нозил этилган, милоддан аввалги 1050—900 йиллар орасида китобат қилинган. Забур «Қадимги аҳд» табаррук китоблар таркибига киради.

Забур қадимги диний-мусиқавий шеърият бўлиб, ундаги 73 сано (псалом) Исроилнинг улуг подшоҳи ҳазрат Довуд алайҳиссалом томонидан муножот тариқасида ижро этилган. Баъзи маълумотларга қараганда, қолган санолар — алқов қўшиқларни ҳазрат Довуд алайҳиссаломнинг ўғли ҳазрат Сулаймон алайҳиссалом ва бошқа мухлислар куйлаганлар.

Забурда Тавротдаги каби илоҳий амрлар, қонун-қоидалар ёзилмаган. Забурда асосан **Худованд**га бағишланган ҳамду-санолар, мадҳиялар, диний алқов қўшиқлар, дуолар, шукроналар, Халлоқи оламга илтижолар, нолаю фиғонлар, душманлар устидан шикоятлар ёзилган бўлиб, Тавротни қувватлаш учун нозил қилинган деб айтиш мумкин.

Баъзи санолар Ийсо Масихнинг дунёга келиши, азоб чекиб ўлиши, кейин тирилиб келиб, абадий ҳукмронлик қилиши ҳақида ҳам каромат қилади.

Забурнинг бирмунча оятлари Инжилга айнан қўчирилган. Чунончи, Ийсо Масих Забур оятлари асосида халққа кўп насиҳатлар қилган.

Забур қадимги иброний тилда «техеллим», яъни «санолар» дегани.

«Забур» китобининг **Тангри таоло** томонидан нозил қилинган илоҳий китоб эканлигини тасдиқловчи **Қуръони карим**да келтирилган оятлар:

«(Эй Мухаммад), **албатта Биз Нуҳга ва ундан кейинги пайғамбарларга ваҳй юборганимиз каби Сизга ҳам ваҳй юбордик. Шунингдек, Иброҳим, Исмоил, Исҳоқ, Яъқуб ва унинг авлоди, Ийсо, Айюб, Юнус, Ҳорун ва Сулаймонга ҳам ваҳй юборганимиз. Довудга эса Забур бердик**» (4- «Нисо» сураси, 163-оят).

«**Биз Зикрдан сўнг, Забурда: «Албатта (жаннатдек) ерга фақат Менинг солих бандаларим ворис бўлурлар», — деб ёзиб қўйгандирмиз**» (21- «Анбиё» сураси, 105-оят).

И н ж и л

Инжил масиҳийлик, насронийлик (христианлик) динининг асосий бош китоби бўлиб, милодий I асрнинг бошларида **Аллоҳ таоло** томонидан ҳазрат Ийсо алайҳиссаломга 30 ёшида нозил этилган. Бу китоб христиан динининг асоси бўлиб, ҳазрат Ийсо алайҳиссаломнинг (Иисус Христос) ҳаёти ва таълимоти ҳақида қадимги юнон ва сурёний тилларида битилган.

Ийсо Масихнинг дунёга келиши, яшаши, ўлиб кейин тирилиши ва таълимоти тўғрисидаги «Хушхабар»дир. Инжил ана шу хушхабарни баён этувчи 27 рисоладан иборат муқаддас китоб бўлиб, Библиянинг «Янги аҳд» китоблари таркибига киради. «Янги аҳд», яъни Инжил Ийсо Масих туғилганидан кейин милодий I—II асрларда жамланиб китобат этилган.

Христианлик таълимоти дастлаб оғзаки тарқалган. Бу китобни Ийсо а.с.нинг сафдошлари — хаворийлар тўплаб ёзганлар. Инжилнинг бу муаллифлари Ийсо Масихни кўриб, яқиндан билганлар, унинг таълимотини синчиклаб ўрганиб, **Худованд**нинг Рухидан илҳомланиб, айнан **Худонинг** буюрганини Инжилда ёзиб қолдирганлар.

Инжилнинг охириги «Ваҳй» китоби — хаворий Юҳаннога **Худованд** йўллаган башоратдир. «Ваҳй»да охирзамонда юз берадиган мусибатлар, Ийсо Масихнинг оламга қайтиши, Яъжуж-Маъжуж, Дажжол, қиёмат, жаннат ва жаҳаннам тасвирланади.

Юнонча «Эвангелион» (насронийча «Евангелие»), — «Илоҳий хабар», «Хушхабар», «Эзгу хабар» деган маъноларни билдиради.

Асл Инжил дастлаб қадимги иброний тилда ёзилган, кейинчалик юнон, латин ва сурёний тилларига бузиб таржима қилинган.

Ҳазрат Ийсо алайҳиссаломга 30 ёшида **Тангри таоло** томонидан Инжил илоҳий китоби нозил қилинди. Ийсо пайғамбар бу динни Фаластинда ёя бошлаган дастлабки йиллари яҳудийлар уни тан олмадилар. Пайғамбарга дастлаб 12 нафар балиқчи ишониб иймон келтириб эргашдилар. Улар «хаворийлар» (апостоллар) деб аталадилар.

Пайғамбар, **Аллоҳ таолонинг** амри билан осмонга тириклайин кўтарилиб кетганидан кейин, хаворийлар милодий I—II асрлар давомида Инжил матнларини тўплаб, китоб холига келтирдилар. Кейинчалик эса Инжил «Библия» таркибига киритилди ва Библиянинг бу иккинчи қисмига «Янги аҳд» деб ном берилди.

Қуръонда Ийсо алайҳиссаломнинг ўлдирилганлиги рад этилган. Унда ёзилишича, бошқа биров (сотқин Иуданинг ўзи) Ийсога ўхшатиб қўйилади. Яҳудийлар уни қоронғуда Ийсо деб ўйлашиб, бақиртириб, чақиртириб хочга парчинлаб ташлашади. Ийсони эса **Аллоҳ Ўз** ҳузурига кўтаради.

Бу ҳақда **Қуръони карим**нинг 4- «Нисо» сураси, 156—158 оятларида:

«Яна куфрлари ва Марям (шаъни)га айтган улкан бўҳтонни гапирганлари сабабли, шунингдек, Аллоҳнинг пайғамбари — Ийсо Масих ибн Марямни биз ўлдирдик, деган гаплари туфайли (жазоладик). Холбуки, уни ўлдирганлари ҳам, осганлари ҳам йўқ. Фақат (бошқа бир киши Ийсога) ўхшатиб қўйилди, холос. Албатта, унинг тўғрисида баҳслашганлар у ҳақда шубҳададирлар. Уларда гумонга эргашшдан бошқа бирор (тўғри) маълумот йўқ. Аниқки, уни ўлдирмаганлар. Балки, уни Аллоҳ Ўз ҳузурига кўтарди. Аллоҳ қудрат ва ҳикмат эгасидир», — дейилган.

Ийсо алайҳиссалом, Идрис алайҳиссалом каби, **Аллоҳ**нинг амри билан олий мақомга — осмонга кўтарилиб кетади. Ийсо пайғамбарнинг издошлари — хаворийлар таъқиб остига олиниб, икки томонлама: ҳам фарзий ҳам саддуқий мазҳабидаги яҳудийлар ва бутпарастлар зулми остида қолишади. Шу сабабдан улар ҳар томонга тарқалиб кетишади ва натижада Ийсо алайҳиссаломга ваҳй бўлган ҳақиқий Инжил тўпланмади, сақлаб қолинмади. Ўрнига Ийсонинг ҳаётига доир бир неча китоблар ёзилди; инсон тафаккури маҳсули бўлган бу китоблар Инжил дейилди. Ана шу китоблардаги маълумотлар бир-бирига тўғри келмас, бири бошқасини ёлғонга чиқарар эди.

Ана шундай хиёнаткор қўллар билан яратилган «Инжил»лар сони кўпайиб кетгач, насронийлар 30 та Инжилдан 4 тасини олиб қолиб, уларга ҳам маълум бир ўзгартиришлар киритиб, қолганларни инкор этишиб, йўқ қилиб ташлашга мажбур бўлишган.

Асл Инжил **Аллоҳ таоло** тарафидан Ийсо а.с.га юборилган ҳақ бир китоб бўлган.

Шундай қилиб, милодий 313- йили Папа Буюк Константин буйруғига кўра 4 та Инжил китоби қабул қилиниб, қолганлари устидан «сохта» деган ҳукм чиқарилди.

Бу тўрт Инжил Ийсо динига оид муқаддас диний китоб бўлишидан ҳам кўра кўпроқ черковлар тарихи бўлиб қолди. Бу Инжиллар хаворийлардан Матто, Юҳанно ҳамда уларнинг талабалари Лука ва Маркослар (Матфей, Иоанн, Лука, Марк) томонидан ёзилган. Матто ўзининг Инжил китобини Ийсо алайҳиссалом вафотларидан саккиз йил кейин ёзиб қолдирган.

Юҳанно Инжили ёзилмасидан аввал, Ийсо алайҳиссалом дини Мусо алайҳиссалом динидан ажралмаган эди. Юҳанно Инжили уларни бир-биридан ажратадиган ўзгаришлар киритди. Демак Ийсо алайҳиссаломнинг насронийлик дини Мусо алайҳиссаломнинг яҳудийлик динидан ажралиб чиққан.

Ҳазрати Ийсодан кейин христианлик ўз қиёфасини тамомила ўзгартирди. Қадимги юнонларнинг ва қадимги римликларнинг бутпарастлик ғоялари унга сингдирилди. Ҳиндистонликлар ва қадимги мисрликларнинг «уч тангри» эътиқоди Инжилга ўзгаришсиз кўчирилди. Хуллас, асл илоҳий дин ботил эътиқодга айланиб қолди.

Христианликда «Ота, Ўғил ва Рух ул-қудс»дан иборат учлик «ягона **Худованд**»ни ташкил этади. Бу эътиқодга кўра, қодири мутлақ «Ота» самода — салтанат мақомида. «Ўғил» унинг ўнг томонида. «Рух ул-қудс» эса чап томонида. Лекин буларнинг учаласидан иборат бўлган **Худованд** (Бог) ягонадир. Яъни «Ота» ҳам **Худо**, «Ўғил» — Ийсо ҳам **Худо**, «Рух ул-қудс» — Жаброил ҳам **Худо**. (Баъзи ўринларда «Рух ул-қудс»нинг ўрнига Биби Марям киритилган).

Ваҳоланки, ҳазрати Ийсо пайғамбарлик даврида таълим берган динда бутун оламларнинг яратгувчиси яккаю ягона **Аллоҳ** ҳақида сўз юритган эди. Христианликда эса бу ғоя ана шундай учликка «айлантириб» юборилди.

Қуръони каримнинг 5- «Моида» сураси 72, 73 ва 75- оятларида **«Аллоҳ бу — Масих ибн Мариям»**, деганлар ва **«Аллоҳ учтанинг — Аллоҳ, Марям ва Ийсонинг ёки Ота, Ўғил ва Муқаддас Рухнинг (Жаброил а.с.) биридир деганлар кофир бўлдилар. Ягона илоҳ — Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқдир, Ийсо фақат Аллоҳнинг расули — элчисидир. Агар улар бу ботил гапларидан қайтмасалар уларга аламли азоб етиши муқаррардир»** дейилган.

Инжилнинг **Аллоҳ таоло** томонидан нозил қилинган илоҳий китоб эканлиги ҳақида **Қуръон**да қуйидаги оятлар нозил қилинган:

«Уларнинг изларидан Ийсо ибн Марямни ўзидан олдинги (туширилган) Тавротни тасдиқ этувчи ҳолда издош қилиб юбордик ва унга Инжилни — ичида ҳидоят нури билан суворилган, ўзидан олдинги (туширилган) Тавротни тасдиқ этувчи ҳолда тақводорлар учун ҳидоят ва насиҳат (манбаи) қилиб бердик. Токи Инжил эгалари ундаги Аллоҳ нозил этган нарсалар (оятлар) билан ҳукм қилсинлар. Аллоҳ нозил этган (оятлар) билан ҳукм қилмайдиганлар, ана ўшалар фосиқлардир» (5- «Моида» сураси, 46-47-оятлар).

Қуръони каримнинг арабчадан русчага энг янги таржимасини бажарган, машҳур арабшунос олима, моҳир таржимон Иймон Валерия Порохова таржима изоҳида қуйидаги тарихий, диний маълумотларни келтириб ўтган:

«Библия» нинг биринчи «Аҳд ул-Қадим»қисмида, Яъқуб-Исроил авлодлари билан **Худои** таоло ўртасида гўё улар «танлаб олинган», «сийланган» халқ деб ахднома тузилган. Яҳудийларнинг милоддан аввалги III асрда Мисрнинг Искандария шахрида ана шу яҳудийлар Библияси— «Септуа—гинта» китоби юнончага ўгирилиб, юнонлаштирилди. Бу китоб кейинчалик илк христианларнинг ҳам муқаддас китоби бўлиб қолди.

Ана шу «Септуа—гинта» китобини насроний ва қумронлардан иборат яҳудий ва христианларнинг бирлашган сектаси, баъзи мунофиқ роҳиблар, мутаассиб фарисейлар, риёкор саддуқийлар, диндан қайтган муртадлар томонидан ўзгартиришлар киритилгани натижасида, **Худои** таолонинг айрим амрлари маънолари бузилиб кетганлиги учун, «Аҳд ул-Қадим» қисман ўз кучини йўқотган деб, ўзлари билан **Худои** таоло ўртасидаги аҳдни янгиловчи (Ийсо Масих замонида) «Янги аҳд» тузилди, деб эълон қилганлар. Дастлабки христианлар «насонийлар» («назорей») деб аталганлар. Улар яҳудий христианлари бўлиб, «Христиан» (Масих) атамаси кейинроқ Сурия, Антиохияда пайдо бўлган. Тўртинчи асрда яшаб ўтган тарихчи Феодоритнинг ёзишича, ўша насронийлар авлиё Пётр инжилига эътиқод қилувчи, Ийсони **Худонинг** ўғли эмас, балки уни пайғамбар деб билувчи қавм бўлганлар.

Эрамизнинг етмишинчи йилларида Иерусалимнинг қулашидан кейин ёзилган бу Инжил ибронийлар ва насронийлар Инжилни бирлаштирувчи умумий Инжил бўлиб қолди ва у авлиё Пётр Инжили ҳамда унинг «Қиёматнома» (Апокалипсис) китобига асос бўлди. Бу Инжил эрамизнинг III асригача, яъни христианлик яҳудийликдан мустақил дин сифатида ажралиб чиқиш давригача амал қилиб келди.

Христианларнинг биринчи Инжил китоби қадимдаги иброний (еврей) тили бўлмиш— оромий (арамей) тилида ёзилган эди. Мусулмонлар маъқуллайдиган, авлиё Барнабо (Варнава) томонидан арабча ёзилган «Барнабо Инжили»нинг манбаи ана шу Инжилга бориб тақалади (кейинчалик бу Инжил Черков кўрсатмаси билан йўқ қилинган). Кейинроқ эса бу Инжил азалдан «серхудо» бўлган юнонлар—қадимги греклар тилига ўгирилиб «юнонлаштирилди». Бу ҳол Инжилнинг софлигига ўз таъсирини ўтказмай қолмади. Аста-секин Ийсо пайғамбар илоҳийлаштирила бошланди ва уни **Худонинг** ўғли деб Инжилга учлик ғоялари—Ота Худо, ўғил Худо, Руҳ ул-Қудс, киритилди. 1966 йили Иерусалимда нашр этилган бир илмий рисолада ҳам христианларнинг биринчи Инжили қадимги ибронийлар тили— оромий ёзувида битилгани, сўнг уни греклар юнонлаштиргани айтилади. Инжилнинг кейинги таржималари ана шу юнонча таржимадан амалга оширилган», — деб ёзади В. Порохова.

Библиянинг бу «Янги аҳд» қисмига Ийсо пайғамбар шогирдлари (хаворийлар)—Матфей, Лука, Марк ва Иоанларнинг Ийсо Масих ҳақидаги хотиралари, унинг ҳаёти, қилган ваъзу насихатлари ва таълимоти акс эттирилган тўрт Инжил—Муқаддас хушхабарлар киритилди. Лекин, бир жиҳатдан олганда, агар улар Ийсо пайғамбар сўзларини ўзгартирмай ёзган бўлсалар, эътироф этиш керакки, пайғамбарнинг яхшилик, эзгулик, ҳалол ва пок яшаш кераклиги ҳақидаги сўзлари ваҳй орқали айтилгани учун муқаддас, илоҳий сўзлар деб ҳисобланади. Аммо Матфей, Лука, Марк, Иоанлар Ийсо Масихни пайғамбар демасдан «Господь»— «Эгам», ёки «Худонинг ўғли» деб аташлари Қуръони каримда **Аллоҳ** таоло томонидан қаттиқ қораланади (Қаранг: 4- «Нисо» сураси, 17-оятга).

Бу куфр сўзларни улар ёзганми ёки улардан кейинги ўзбошимчаларми, бу ҳанузгача ноаниқ қолган.

Буюк олмон мутафаккири, олим, шоир, Германия императорининг яширин маслаҳатчиси, Масих қавмига мансуб бўлган машхур шоир Иоганн Вольфганг Гёте бу ҳақда Ийсо-Масихни сохталаштириб, уни Худога тенглаштирилиши, турли-туман Черков идораларининг ташкил қилиниши, Ийсо-Масихнинг асл ғояларига хиёнатдир, деган. У ўз фикрини қуйидаги мулоҳазаларга асослаган:

— *«Емакхўрликни ҳаддан зиёд кўпайтирган, таъмагир роҳиблар йиғилиб олган Черков ташкилотининг тузилиши диндорларни Тангри таолодан узоқлаштиради. Бунинг устига Черков гуноҳ иш қилганларни мўл-кўл хайр-эҳсонлар эвазига кечириб юборишни ўз зиммаларига олиб, кишиларни **Худо** йўлига эзгу ишлар қилишдан ҳам, яхшиликлар ҳисобига гуноҳлари кечирилишига ишончдан ҳам узоқлаштиради. Иймон-эътиқод иши фақат вақтида Черковга бориб, неча марта ибодат қилишга, руҳонийларга совға-салом, хайр-эҳсонлар беришга, васият ёзганда Черков манфаатларини ҳам қўшиб кетишга боғлиқ қилиб қўйилди. Черков: «Мана шу совғалар, хайр-эҳсонлар эвазига гуноҳларингиз кечирилади, гуноҳларингизни **Худо** эмас, балки Унинг вакили бўлмиш мана биз кечирамиз, тавбаларингизни қабул қилиш, қилмасликни биз хал қиламиз», деб диндорларни ҳақ йўлдан адаштиради. Гўё жаннатдаги жойлар тақсимоти Черков руҳонийларига топширилгандек! Черков ва унинг хизматчилари **Худонинг** ишнни ўз зиммаларига олиб, инсонларнинг гуноҳларини кечириш ёки кечирмаслик масаласини хал қилишлари мумкинлиги мантиқан олганда ҳам кулгили туюлмайdimи?*

Черков ташкилоти, булар билан қаноатланиб қолмасдан, қўлларини янада узоқроққа чўздилар. Дин-амал қаттиқ талаб қилингани учун Яъқуб ва Пётр Инжиллари кейинчалик Библиядан чиқариб ташланди. Масихийлик дини ман этган гуноҳ ишларни ўз қавмлари ичида бемалол қилинишига йўл очиб берди. **Тангри** таоло ҳаром қилган нарсани ҳалол ва, аксинча, ҳалолни ҳаромга чиқардилар. Шунини ўзи уларни кофир бўлишларига етарли бўлди. Масалан, Библияда ҳам бут-санамларга, суратларга чўқинманг, сажда қилманг, ҳақ билан ноҳақни, ҳалол билан ҳаромни фарқига борма қолмаслик учун, вино ва бошқа кайф қилдирувчи ичимликлар (хамр) ичмангиз, чўчка гўштини асло емангиз, ҳатто унинг жасадига ҳам қўл теккизмангиз, ўғил болалар хатна қилинсин, деб ёзилган бўлса-да, улар буни зиддини қиладилар. Ичкилик ичадилар, чўчка гўштини паққос туширадилар, ўғил болаларини хатна қилмайдилар, яъни Парвардигор амрига итоат этмай қўйдилар. **Худо**и таоло қолиб, бут, санам, хоч ва Ийсо, Биби Марйам, хаворийлар, авлиёлар суратлари—иконаларга чўқинадилар, ўшалардан ялиниб-ёлвориб, илтижо қилиб, мадад сўрайдилар, уларга тавба-тазарру қиладилар. Ваҳоланки, бу ишни улуг гуноҳ эканлиги ҳақида Библиянинг «Иккинчи қонунлар

тўплами», 4-боб, 16-19 ва 23 оятлари ҳамда 5-боб 7-9 оятларда аниқ ва равшан қилиб ёзиб қўйилгандир. Шунингдек ичкилик ичмаслик ҳақида Библиянинг «Ловийлар» бўлими, 10-боб, 9-ояти, чўчка гўштини ҳаром этилгани Библиянинг «Ловийлар» бўлими 11-боб, 7-ояти ва «Иккинчи қонунлар тўплами» бўлими, 14-боб, 8- оятларида, **Парвардигори** оламнинг яккаю-ягонлиги ва фақат **Унга** эътиқод қилиш кераклиги «Иккинчи қонунлар тўплами» бўлими, 6-боб, 4-оятида аниқ-таниқ ёзилган бўлса-да, улар бунга амал қилмай қўйдилар.

Ана шундай гуноҳ ишларга чек қўйиш учун, ҳамда Қуръони карим нозил қилиниши арафасида инсоният ниҳоятда залолат ботқоғига ботиб кетганлигидан, Таврот, Забур ва Инжил илоҳий китобларини инкор этмаган ҳолда, фақат улардаги дастлабки, асл, бузилмаган шариатларни қайта тикловчи Қуръони карим нозил қилинди. Демак, бу сўнгги илоҳий китоб Ер юзиде яшовчи барча халқлар учун дастуриламал бўлиб қолди, деб ёзади В.Порохова (Қаранг: Коран. Перевод смыслов и комментарии В.Пороховой. Дамаск-Москва. «Просветительский Центр Аль Фуркан», 1995. 664-762-бетлар).

Шу ўринда мени безовта қилаётган бир фикрни мулоҳоза ва муҳокама учун ўртага ташламоқчиман. Бугунги кунда Библия, яъни Таврот, Забур, Инжил китоблари ҳамда Қуръони карим дунёнинг деярли барча асосий тилларига таржима қилиб бўлинган. Уларни миллионлаб эмас, балки миллиардлаб одамлар ўқиганлар ва ҳозиргача ўқимокдалар. Хўш, нима учун бизнинг халқ бундан бебаҳра ва беҳабар қолиши керак? Нима учун шунча одам билган нарсаларни бизнинг халқ билмаслиги керак? Шўролар даври тугаб кетганига мана ўн икки йилдан ошиб кетган бўлса-да, нима учун Библия ҳанузгача ўзбекчага тўлиқ таржима қилиниб, нашр этилмаган ва у тегишли ўқув юртлари, олийгоҳларда ўқитилмайди?

Ҳозирги интернет ва информатика алоқалари такомиллашган компьютерлар асрида, янги минг йилликнинг бошланиш даври бўлган бугунги кунларда, оқ билан қорани оқиллик билан ажрата оладиган бугунги зукко ёшларимиз нима учун бу борада бошқалардан бир қадам орқада юриши керак?

Энг қадимги тарихий манба бўлган Библияни тўлиқ ўзбекчага ўгириб диний, тарихий билим олаётган талабалар учун динлар ва муқаддас китоблар тарихи дарслиги сифатида тавсия этилиб ўқитилса, Қуръони карим билан муқояса қилиниб, шубҳали, ўзгартирилган бўлиши эҳтимоли бор бўлган жойларини биргаликда муҳокама этилса, талабаларнинг диний ва тарихий билимлари ортиб, иймон-эътиқодлари бундан ҳам мустаҳкамланмайди-ми? Улардан беҳабар бўлган, олийгоҳларни битирган ёшларимиз қандай қилиб ўзларини «олий маълумотли»ман дея олар экан? Ана шундай мавзуларда сўз кетганда, бошқа диндагилар билан ўзаро савол-жавоб бўлиб қолганда, ёшларимиз оғизларига толқон солиб олишлари керакми? деган саволлар мени безовта қилади.

Шаҳсан менинг ўзим бу китобларни ўқиб, бир-бирига таққослаб, таҳлил қилиб чиқиб, иймон-эътиқодим тушунган ҳолда минг карра ортиб кетди, десам ҳато қилмаган бўламан. Буни яқин кунларда Аллоҳ сизларга ҳам насиб этсин деган тилакни тилаб, бу мавзуга нуқта қўйдим.

Тавротдаги айрим атамаларнинг қисқача изоҳи

Библия (юнонча «китоблар» деган маънони англатади) — «Қадимги аҳд» — Таврот ва Забурни, «Янги аҳд» — Инжилни ўз ичига олган яҳудийлик ва насронийлик динининг муқаддас китоблар тўплами.

Қадимги Аҳд — Инжилда ёзилишича, Ийсо Масих келишидан олдин **Худованд** Исроил халқи билан тузган битим ва бу битимнинг шартномасини таърифловчи 39 рисоладан иборат муқаддас китоб; Таврот, Забур китобларини ўз ичига олади. Умуман, «Қадимги аҳд» Таврот деб ҳам юритилади.

Янги Аҳд — Инжилга кўра, **Худованд** барча одамзод билан тузган, Ийсо Масихнинг гўё гуноҳкорлар ўрнига қурбон бўлиб тўккан қони асосида кучга кирган абадий тинчлик битими ва бу битимнинг шартларини ўз ичига олган муқаддас китоб; Инжилнинг бир номи.

Таврот (Тора) — **Худованд** Мусо пайғамбарга нозил қилган илоҳий қонунлар китоби, яъни Библия таркибига киритилган дастлабки беш китоб: «Ибтидо» (Борлик), «Чиқиш», «Ловийлар», «Чўлда» (Сонлар) ва «Иккинчи қонунлар тўплами»дир.

Таврот таркибига кирган матнлар оғзаки тарзда милоддан аввалги XI—VI асрлар оралигида шаклланган, V асрда эса ёзиб олинган.

Тавротга ёзилган шарҳлар, яхудийлик дини қонун-қоидалари «Талмуд» ҳам деярли минг йиллар давомида шаклланган. «Талмуд»нинг охириги икки таҳрири — Қуддус Талмуди милодий III, Бобил Талмуди эса V асрда эълон қилинган.

З а б у р («Псалтир») — ибронийча «Теҳиллим», яъни санолар (псаломлар) деган маънони англатади; 150 «сано»дан иборат қадимий диний шеърят; Таврот китоби билан бирга «Қадимги аҳд»нинг табаррук битиклари таркибига кирган; Довуд алайҳиссаломга нозил қилинган.

И н ж и л (юнонча «эвангелион», яъни «хушхабар», «эзгу хабар») — Ийсо Масиҳнинг дунёга келиши, яшаши, ўлиб тирилиши ва унинг таълимоти тўғрисидаги муқаддас пайғом, хушхабар ва бу хушхабарни баён этувчи 27 рисоладан иборат тўплам; Библиянинг «Янги аҳд» қисмига киритилган. Инжил Ийсо алайҳиссаломга нозил қилинган.

А х д с а н д и г и — олтин билан қопланган ёғоч сандик; қадимги ибронийларнинг «Шаҳодат чодир»да, кейинроқ маъбаднинг Муқаддаслар Муқаддаси деган жойида сақланган; **Худованд** Тавротнинг «Ўн амри»ни иккита тош лавҳага ўйиб, Мусо пайғамбарга туширган ва бу лавҳалар Аҳд сандиғида сақланган.

Ш а ҳ о д а т ч о д и р и — Бани Исроилнинг (Исроил ўғилларининг) чўлда кўчманчилик қилиб юрган даврларидаги чодирсимон маъбади; Қуддусда маъбад қурилгунга қадар, жойдан-жойга кўчириб олиб юрилган.

М у қ а д д а с — асосий маъноси «ажратилган», яъни ҳар қандай губор ва айб-гуноҳдан холи демакдир. Халқ ўртасида истеъмолда ишлатиладиган маънолари: — азиз, табаррук, юксак, олий, шарафли, ардоқли ва ҳоказолар. Масалан: муқаддас жой, макон, муқаддас Ватан, муқаддас мақсад, муқаддас бурч, муқаддас иш, муқаддас орзу, муқаддас китоб (азиз ва табаррук маъносида). Қадимги халқларнинг асосий диний китоблари ўзлари учун муқаддас, азиз ва табаррук саналган.

М у қ а д д а с л а р — бошда «Шаҳодат чодир»да сақланган. Қуддусда маъбад қурилгандан кейин ундаги «муқаддас макон»нинг ички, энг муқаддас бўлмаси, хонаси; унда «Аҳд сандиғи» сақланган.

М а ъ б а д — яхудийларнинг Қуддусдаги ҳашаматли бош ибодатхонаси; **«Худованднинг уйи»**; милоддан аввалги X асрларда ҳазрат Довуд алайҳиссаломнинг ўғли Сулаймон алайҳиссалом томонидан қурилган; милоддан аввалги 586 йилда Бобил қўшинлари хароб қилган, кейин яна қайта қурилган; милодий 70- йилда Рим қўшинлари уни яксон қилган; ҳозиргача тикланмай қолган.

С о м и й л а р Нуҳ пайғамбарнинг тўнғич ўғли Сом (Сим)дан тарқалган авлодлари, энг қадимги халқлар. Яъни Сомнинг ўғиллари Элам (Елам), Ассур, Арпахшод (Арфаксад), Луд, Арам ва ҳоказолардан тарқалган халқлар сомийлар деб аталган.

И б р о н и й л а р (ибрийлар, еверлар, еврейлар) — Нуҳ пайғамбарнинг чевараси, Сомнинг эвараси бўлган Ибр (Евер) авлодлари ва ундан тарқалган халқлар ибронийлар — ибрийлар, еврейлар деб аталганлар.

Б а н и И с р о и л — Исроил фарзандлари, Яъқуб (Исроил) алайҳиссалом авлодларидан вужудга келган халқ, қавм Бани Исроил — Исроил авлодлари дейилган. Бу қавм Иброҳим алайҳиссаломнинг невараси, яъни Исҳоқ алайҳиссаломнинг ўғли, милоддан аввалги 2020—1873 йилларда яшаб ўтган Яъқуб (Исроил) алайҳиссаломдан тарқалган. Исроил давлати милоддан аввалги 928 йилда иккига ажралиб кетгунга қадар бу авлоднинг ҳаммаси Бани Исроил — Исроил авлодлари деб келинган.

Я х у д и й л а р, яхудийлик — юқорида кўрсатилган ибрий, иброний халқи ва динининг кейинги янги номи. «Яхудий» сўзи Иброҳим а.с.нинг эвараси, Исҳоқ а.с.нинг невараси, Яъқуб алайҳиссаломнинг тўртинчи ўғли бўлган Яхудо (Иуда) номидан олинган. Бу халқ, юқорида кўрсатганимиздек, Бани Исроил, Исроил фарзандлари, Исроил авлодлари деб аталиб келинган. Ундан олдин эса ибрийлар, ибронийлар (евер, еврейлар) деб аталганлар, чунки улар Нуҳ алайҳиссаломнинг чевараси, Сомнинг эса эвараси бўлмиш Ибр (Евер)нинг авлодлари бўлганлар.

Ибронийлар ва яхудийлар подшоҳлигига асос солган унинг биринчи ҳукмдори Саулдан

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi <https://kitobxon.com/oz/asar/3602> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси <https://kitobxon.com/uz/asar/3602> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно найти на сайте <https://kitobxon.com/ru/asar/3602>